

Identification of Economic Empowerment Facilitators of Rural Women (A case on members of rural women's Micro-Credit Funds in the province of Semnan)

SHAHRAM MOGHADDAS FARIMANI^{1*}, MAHDIEH SADAT MIRTORABI²

1, Assistant Professor, Institute of Agricultural Education and Extension, Agricultural Research, Education and Extension Organization (AREEO), Tehran, Iran

2, Ph.D. Graduated, Agricultural Extension and Education, Department of Agriculture and Natural Resources, University of Tehran, Iran

(Received: Aug. 13, 2019- Accepted: Aug. 23, 2020)

ABSTRACT

The purpose of this research was identification of Economic Empowerment Facilitators of economic empowerment among rural women. The statistical population of the study consisted of all members of rural women's Micro-Credit Funds in the province of Semnan that 112 of them were selected according to Cochran formula as sample size. This research was a survey and a researcher-made questionnaire was employed to data collection. Reliability of the questionnaire by calculating Cranach's alpha ($\alpha= 0.939$) and validity of the questionnaire was confirmed by four experts of Institute of agricultural education and extension. The results of ranking the determinants of economic empowerment of rural women showed, " Trust in your ability to do things", " Motivation and desire to earn money by myself ", "Membership in rural women's microfinance fund", in the first to third ranks and there are the most important factors of the economic empowerment of rural women in Semnan province. Also, according to the results of exploratory factor analysis the most important factors affecting the economic empowerment of rural women in Semnan province were classified into six factors: 1- Cultural context of rural community, 2- Participation in social and educational activities, 3- Economic and and households participations, 4- Tangible and intangible assets, 5- Family support and 6- The spirit of financial independence. In total, these factors could explain 65.76% of the total variance.

Keywords: Rural Women, Empowerment, Micro-Credit Funds, Economic Participation, Province of Semnan

Extended abstract

Objectives

Factors affecting the economic empowerment of rural women as half of the rural population should be examined and analyzed for development of human resources and economic development of the country. Since no study has been done on the economic empowerment of rural women in Semnan province and considering the contribution of rural women in the total population and employment of the province, the present study pursues the following objectives:

The purpose of this research was identification of Economic Empowerment Facilitators of rural women and in particular including:

- Identification of facilitating factors for economic empowerment of rural women.
- Prioritizing Factors that Facilitate Rural Women's Economic Empowerment Using Exploratory Factor Analysis.

Methods

A the most important factors affecting the economic empowerment of rural women in Semnan province were classified into six factors (non – experimental) design was used for this study as an applied – type research. The statistical population consisted all members of rural women's Micro-Credit Funds in the province of Semnan. Simple random sampling method was employed for data – gathering. Using Cochran s formula, 112 members of rural women's Micro-Credit Funds were

selected as the sample size and they were surveyed through a researcher – made questionnaire as the data – gathering instrument. The instruments validity was confirmed through panel of experts for face validity, convergent validity and divergent validity. Reliability of the questionnaire was confirmed by calculating Cronbach's alpha ($\alpha = 0.939$). Descriptive statistics (using SPSS²²) and inferential statistics analysis methods were employed for data analysis and responses to the research questions. In the inferential part, Factor analysis modeling was applied for testing the research hypotheses.

Results

The individual and family characteristics of the respondents indicated that the mean age of the respondents (Rural Women) was 40 years and the majority of them have got married. In terms of job status 54.4% have individual self-employment, 26.8% didn't have individual self-employment and 18.7% of them were working in group works. Their main source of income was from Livestock, Agricultural and horticultural activities. The results of ranking the determinants of economic empowerment of rural women showed, "Trust in your ability to do things", "Motivation and desire to earn money by myself", "Membership in rural women's microfinance fund", in the first to third ranks and there are the most important factors of the economic empowerment of rural women in Semnan province. Also, according to the results of exploratory factor analysis the most important factors affecting the economic empowerment of rural women in Semnan province were classified into six factors: 1- Cultural context of rural community, 2- Participation in social and educational activities, 3- Economic and households participations, 4- Tangible and intangible assets, 5- Family support and 6- The spirit of financial independence. In total, these factors could explain 65.76% of the total variance.

Discussion

Increased self-reliance was discovered as the main component of economic empowerment. Economic empowerment focuses on small-capitals of rural areas and contributes to teamwork, and sustainability of the rural population. Therefore, the purpose of this study was to investigate the factors affecting economic empowerment of rural women in Semnan province.

This research dealt with the identification of effective components of economic empowerment of rural women. The findings revealed that the most important factors affecting the economic empowerment of rural women in Semnan province were classified into six factors. Some strategies are suggested to make the most of the factors affecting the economic empowerment of rural women based on the finding of this research:

1- Implement more skill training courses, especially in the field of dominant jobs in the region Such as livestock, poultry, handicrafts and medicinal plants and the development of home-based businesses and small and group businesses for rural women.

2- Implementation of various workshops in order to mentally empower rural women Especially about self-confidence, self-esteem, competence and development of individual skills in order to prepare women for economic empowerment.

3- Establish more family and local credit funds that restore women's ability and sense of belonging to the rural community and provide them with financial and capital support.

4- Facilitate the provision of low-interest loans and credits to rural women in order to give them greater access to initial capital to start a business.

5- Implement cultural programs and activities to improve and adapt the attitude of rural society and men towards women's activities and participation and efforts to eliminate the system of gender discrimination prevailing in rural areas.

6- Helping to strengthen sustainable, institutionalized relationships and networks of rural women, especially in the form of group organizations and social networks Such as cooperatives and women's associations and production networks which provides the basis for increasing cohesion, trust and group participation and facilitating collective action and, consequently, empowerment of women in social, economic and political dimensions.

تحلیل مولفه‌های تسهیل‌کننده توانمندی اقتصادی زنان روستایی (مورد مطالعه اعضای صندوق‌های اعتبارات خرد زنان روستایی استان سمنان)

شهرام مقدس فریمانی^{۱*}، مهدیه‌السادات میرترابی^۲

۱، استادیار مؤسسه آموزش و ترویج کشاورزی، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، تهران، ایران

۲، دانش‌آموخته دکتری ترویج و آموزش کشاورزی، پردیس کشاورزی و منابع طبیعی، دانشگاه تهران، ایران

(تاریخ دریافت: ۹۸/۵/۲۲ - تاریخ تصویب: ۹۹/۶/۲)

چکیده

هدف از این پژوهش شناسایی و تحلیل مولفه‌های تسهیل‌کننده توانمندی اقتصادی زنان روستایی در استان سمنان بود. جامعه آماری پژوهش شامل زنان روستایی عضو صندوق‌های اعتبارات خرد در استان سمنان بودند (N=۱۶۴۶) که ۱۱۲ نفر از آنان با توجه به فرمول کوکران به عنوان نمونه انتخاب شدند. این تحقیق از نوع پیمایشی بوده و برای جمع‌آوری اطلاعات از ابزار پرسشنامه محقق‌ساخته استفاده شد. پایایی پرسشنامه با محاسبه آلفای کرونباخ (برابر با ۰/۹۳۹) و روایی پرسشنامه توسط پنل متخصصان مورد تایید قرار گرفت. نتایج حاصل از رتبه‌بندی نشان داد "اعتماد به توانایی خود در انجام کارها"، "انگیزه و تمایل به کسب درآمد توسط خودم" و "عضویت در صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی" در رتبه‌های اول تا سوم مهمترین مولفه‌های تسهیل‌کننده توانمندی اقتصادی زنان روستایی قرار داشتند. همچنین، طبق نتایج تحلیل عاملی اکتشافی، مهم‌ترین تسهیل‌کننده‌های توانمندی اقتصادی زنان روستایی در شش عامل: بستر فرهنگی جامعه روستایی، مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و آموزشی، مشارکت‌های خانوادگی و اقتصادی، دارایی و سرمایه‌های مشهود و نامشهود، حمایت خانواده و روحیه استقلال‌طلبی مالی خلاصه شدند. این عوامل در مجموع ۶۵/۷۶ درصد از واریانس کل گویه‌ها را تبیین نمودند.

واژه‌های کلیدی: زنان روستایی، توانمندی، صندوق اعتبارات خرد، مشارکت اقتصادی،

استان سمنان

مقدمه

نقش تعیین‌کننده‌ای دارد و کنار گذاشتن آن‌ها به معنای عدم بهره‌گیری از همه امکانات تولیدی جامعه است (Mila Elmi et al., 2015). به عبارتی، در دنیای کنونی نیل به اهداف توسعه بدون استفاده از ذخایر نیمی از جمعیت جامعه، یعنی زنان امری غیرممکن خواهد بود (Mirakzadeh et al., 2010). توانمندسازی زنان از مولفه‌های مهم در توسعه پایدار محسوب می‌شود (Ahmed, 2016). در نواحی روستایی، زنان به عنوان

بهره‌بردار کامل و صحیح از منابع انسانی از اهداف اصلی توسعه است. زنان روستایی در کشورهای مختلف به ویژه کشورهای در حال توسعه برای مشارکت در فعالیت‌های اقتصادی با طیف گسترده‌ای از موانع مواجه اند که این موضوع به کاهش میزان مشارکت اقتصادی زنان منجر شده است (Rezaei & Vedadi, 2014). مشارکت اقتصادی زنان در توسعه اقتصادی و اجتماعی

فقرزدایی است و زنان باید در زمینه‌های مختلف توانمند شوند تا از این طریق قادر باشند نقش خود را در جامعه بیشتر نمایان کنند (Jakson, 2010). یکی از مدل‌های نسبتاً مطرح در زمینه توانمندسازی زنان، مدل Longwe (1991) است. وی عقیده دارد برای توانمندسازی زنان باید پنج مرحله ایجاد رفاه نسبی، دسترسی به منابع، آگاهی، مشارکت و کنترل را طی کنند (Longwe, 1991).

به عقیده Kabeer (2003) توانمندسازی شامل سه عنصر یا مفهوم مشترک است؛ نخستین عنصر، منابع است که شامل آموزش و اشتغال می‌باشد و از عوامل تسهیل‌کننده توانمندسازی به شمار می‌رود. دومین عنصر، عاملیت است، یعنی زنان را باید به عنوان بازیگران اصلی در فرایند تغییر، به ویژه در تدوین انتخاب‌های مهم زندگی و کنترل بر منابع و تصمیماتی که تاثیر مهمی در زندگی آنها دارد، در نظر گرفته شوند. سومین عنصر، دستاوردهاست که در اثر فرایند توانمندسازی ایجاد می‌شوند (Katabi, et al., 2003).

توانمندسازی زنان در ابعاد مختلفی مانند توانمندی اجتماعی، سیاسی و اقتصادی مطرح می‌شود. توانمندسازی اقتصادی و پیشرفت مادی به زنان کمک می‌کند تا وضعیت خود را در جامعه بهبود بخشیده و موقعیت اقتصادی خود را تقویت نمایند. توانمندسازی اقتصادی، دسترسی زنان به منابع و فرصت‌های اقتصادی مانند شغل، خدمات، اعتبارات و منابع مالی، اموال و دارایی‌ها، مهارت‌ها و اطلاعات را افزایش می‌دهد که خود باعث خوداشتغالی، کارآفرینی و ارتقای درآمد و پس‌انداز می‌شود (Bhimali & Poddar, 2005). بیشتر مداخلات در زمینه توانمندسازی زنان بر ابعاد اقتصادی تمرکز دارند، زیرا بهبود اقتصادی معمولاً به طور خودکار به بهبود در ابعاد دیگر منتهی می‌شود (Bayissa, et al., 2017). توانمندی اقتصادی زنان موارد زیر را دربرمی‌گیرد:

۱- قدرت درونی: دانش، فرصت‌های فردی، شناخت حق، خود ارزیابی و اعتماد به نفس به منظور ایجاد تغییرات در زندگی خود (شامل توانایی کسب دانش برای کار یا شروع کسب و کار)

نیمی از جمعیت روستایی نقش حائز اهمیتی در فعالیت‌های اقتصادی دارند. از این رو برای رسیدن به توسعه پایدار روستایی لازم است به آن‌ها توجه بیشتری شود (Mirakzadeh et al., 2010). لذا، این نیاز احساس می‌شود که می‌بایست زنان روستایی در زمینه‌های مختلفی توانمند شوند تا از این طریق بتوانند نقش خود را در جامعه بیشتر نمایان کنند (Ataei; Zamani ۲۰۱۲). زن روستایی نسبت به زن شهرنشین عمدتاً با محرومیت بیشتری مواجه است، دسترسی وی به آموزش محدودتر، تقدیرگرتر و سرکوب شده است و مهارت‌های کمتری جهت تغییر شرایط در اختیار دارد. دسترسی او به اطلاعات، دارایی‌ها و فرصت‌ها کم است. بنابراین، زنان روستایی ناخواسته در معرض ناتوانی اجتماعی و اقتصادی، روحی و زیست‌محیطی قرار می‌گیرند (Ahmed, 2016).

توانمندسازی را می‌توان فرآیند پویایی تلقی نمود که طی آن زنان سعی می‌کنند ساختارهایی را که آن‌ها را در حاشیه نگه می‌دارد، دگرگون سازند (Salehi Chegeni et al., 2018). توانمندسازی در مفهوم عام به معنی توسعه گروهی از افراد یا بخشی از مردم در زمینه‌های آموزش، بهداشت، تغذیه و اشتغال است (Kooshki et al., 2012). توانمندسازی به عنوان یک فرایند پایین به بالا، قابلیت افراد را در بهبود بخشی به شرایط زندگی خود تقویت می‌کند و موجب کاهش فقر، ایجاد کارآفرینی، توسعه اقتصادی و عدالت می‌شود (Steiner & Farmer, 2017). بر این اساس، توانمندسازی زنان روستایی به عنوان تاثیرگذاران اصلی بر فرهنگ‌سازی جامعه، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است، چرا که باعث بالا بردن کیفیت زندگی، افزایش درآمد، افزایش عزت‌نفس، بیشتر شدن تحرکات اجتماعی و تسری دستیابی به فرایند توسعه می‌شود (Sepahvend et al., 2015).

سازمان ملل متحد در بحث توانمندسازی زنان به عواملی چون حق تصمیم‌گیری، دسترسی به منابع و فرصت‌های برابر و توانایی برای تاثیر گذاشتن بر تغییرات اجتماعی، اقتصادی در سطح ملی و بین‌المللی تاکید می‌کند (Najafi Kani et al., 2015). نظریه توانمندسازی ترکیبی از نظریه‌های رفاه، برابری و

مالی و سرمایه در اختیار آن‌ها توانمند می‌سازد. استقلال مالی زنان، به افزایش توان چانه‌زنی آن‌ها در خانواده‌هایشان و اجتماع منجر می‌شود و افزایش منزلت و اعتماد به نفس آن‌ها را در پی دارد. Kulkarni, (2011). یکی از اهداف اعتبارات خرد و سیاست‌های اعتباری خرد از دیدگاه بانک جهانی کاهش فقر و توانمندسازی گروه‌های محروم به ویژه زنان و ایجاد فرصت‌های اشتغال از طریق خوداشتغالی است (Nazar & Adeli, 2012).

مباحث مرتبط با توانمندسازی زنان با توجه به فراگیری مسائل اجتماعی مرتبط با آن در جوامع مختلف در دهه‌های اخیر موضوع تحقیقات متعددی بوده است. در ادامه به برخی از مطالعاتی که به بررسی توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی و مولفه‌های موثر بر آن پرداخته‌اند، اشاره می‌شود (جدول ۱).

۲- قدرت جنسیتی: تصمیم‌گیری اقتصادی در خانواده، جامعه و اقتصاد محلی و مشارکت نه تنها در موضوعاتی که به طور سنتی به عنوان کار زنان شناخته می‌شود، بلکه در موضوعات و مسائلی که مردان معمولاً در آن غالب هستند.

۳- قدرت مافوق: دسترسی، کنترل و مدیریت بر دارایی‌های مالی، مادی و دانش شامل دسترسی به اشتغال و فعالیت‌های مرتبط با سایر منابع درآمد.

۴- قدرت در جهت: استفاده از فرصت برای سازماندهی خود و گسترش فعالیت‌های اقتصادی و حقوقی (Hunt & Samman, 2016).

سازمان ملل به اعتبارات خرد به عنوان یکی از موثرترین ابزارهای ریشه‌کنی فقر در کشورهای در حال توسعه تاکید دارد (Salwa et al, 2013). اعتبارات خرد، زنان را به لحاظ اقتصادی و از طریق قرار دادن منابع

جدول ۱- مروری بر پیشینه نگاه‌های تحقیق

نویسنده/سال	عنوان	یافته
Sell & Minot (2018)	عوامل توضیح دهنده توانمندی زنان در کشاورزی کوچک مقیاس اوگاندا	بین توانمندی زنان با سن، تحصیلات، نزدیکی به جاده و سهم بازار از محصول تولیدی رابطه وجود داشت. ویژگی‌های فردی، خانوادگی و اجتماعی-محلی از جمله عوامل تاثیرگذار بر توانمندی زنان روستایی در مسائل کشاورزی بود.
Oladokun et al.(2018)	بررسی سطح دارایی و مالکیت زنان در مناطق روستایی شمال شرقی و جنوب شرقی نیجریه	در شمال شرقی و جنوب شرقی نیجریه اشتغال به کشاورزی، زن بودن سرپرست خانوار، و متاهل بودن تاثیر منفی بر مالکیت دارایی زنان را داشته است. در حالی که اشتغال در مشاغل خدماتی و مدیریتی، اندازه خانواده و سطح تحصیلات بر مالکیت دارایی زنان تاثیر مثبت و معنی‌داری داشته است.
Kumar(2017)	بررسی نقش اعتبارات خرد مالی در توانمندسازی زنان در مناطق روستایی پاتنا هند	بیشتر پاسخگویان بر این عقیده بودند که اعتبارات مالی خرد شجاعت و اعتماد به نفس زنان؛ مهارت‌ها و خود ارزشی آنها و آگاهی آنها نسبت به محیط زیست را افزایش داده است. ۹۲ درصد زنان پس از شرکت در برنامه‌های خرد مالی میزان فقرشان کاهش و درآمد آن‌ها بهبود یافته است.
Lecoutere (2017)	بررسی اثر عضویت در تعاونی کشاورزی بر توانمندی زنان در اوگاندا	عضویت در تعاونی کشاورزی تاثیر مثبت و قوی بر رفاه اقتصادی، دانش و پذیرش شیوه‌های زراعی توسط زنان، قدرت تصمیم‌گیری زنان در خانواده، گروه و جامعه داشته است. با این حال تقسیم کار در داخل خانواده و مزرعه تغییری نکرده است.
Bushra & Wajiha (2015)	بررسی مولفه‌های اقتصادی- اجتماعی توانمندسازی زنان در پاکستان	محتوای آموزشی، مشارکت اقتصادی، فرصت‌های اقتصادی در دسترس برای زنان و داشتن حساب بانکی نقش معنی‌داری در توانمندسازی آن‌ها ایفا می‌کند. همچنین، افزایش سطح تحصیلات، تصمیم‌گیری زنان در مورد خود و خانواده در موضوعات اقتصادی بیشتر شده، اما بر تصمیم‌گیری آنها در مورد ازدواج تاثیر نداشته است.
Selvaraj & Suganya (2015)	بررسی توانمندسازی زنان روستایی از طریق ظرفیت‌سازی: مطالعه موردی برنامه‌های اعتباری خرد در تامیل نادو هند	قبل از پیوستن به مرکز اعتبارات خرد ۶۸/۷۷ درصد پاسخگویان از لحاظ اقتصادی توانمند نبودند، ۲۷/۳۳ درصد در راستای توانمندی قرار داشتند و تنها ۴ درصد از بعد اقتصادی توانمند بودند، اما بعد از پیوستن به مرکز اعتبارات خرد ۶۳/۳۴ درصد توانمند اقتصادی، ۲۱/۳۳ درصد در راستای توانمندی اقتصادی بوده و ۱۵/۲۳ درصد پاسخگویان از لحاظ اقتصادی توانمند نبودند. همچنین، ارتباط مثبت و معنی‌داری بین درآمد ماهانه خانواده و سطح توانمندسازی اقتصادی پاسخگویان وجود داشت.
Mahmud et al. (2012)	اندازه‌گیری توانمندی زنان در ثروت خانوار رابطه مثبت و معنی‌داری با کنترل منابع توسط زنان داشت، اما رابطه	

جدول ۱- مروری بر پیشینه نگاشته‌های تحقیق

نویسنده/سال	عنوان	یافته
Amini, & Taher (2017)	روستاهای بنگلادش	منفی با نمره تصمیم‌گیری آنها داشت
Navabakhsh et al. (2014)	ارزیابی عوامل موثر بر توانمندی اقتصادی (مطالعه موردی: زنان آسیب‌پذیر شهر تهران)	عوامل محیطی و درآمدی از عوامل تاثیرگذار در انجام فعالیت‌های اقتصادی زنان روستایی بود. ویژگی‌های فردی (سن، وضعیت تاهل و سطح سواد) نقش تاثیرگذاری در نقش‌پذیری زنان روستایی بخش سیمکان داشت. ویژگی‌های اجتماعی-اقتصادی خانوار نیز در نوع فعالیت و نقش داشتن در انجام آن تاثیرگذار بود.
Mohammad & Lashgarara, (2013)	بررسی نقش آموزش کارآفرینی در توانمندسازی زنان کارآفرین روستایی استان ایلام.	زندگی چند خویشاوند در کنار هم، خانواده‌گرایی، سرمایه اجتماعی، همیاری، همبستگی اجتماعی و حمایت از یکدیگر در کنار آموزش و اشتغال از عوامل موثر بر رشد توانمندی اقتصادی زنان بودند.
Barimani, et al. (2012)	نقش اعتبارات خرد در توانمندسازی زنان روستایی (دهستان لکستان، سلماس)	بین قابلیت‌های کارآفرینی (ریسک‌پذیری، کانون کنترل درونی، نیاز به موفقیت، عملگرایی، چالش‌طلبی) و توانمندسازی زنان کارآفرین روستایی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود داشت.
Kooshki et al. (2012)	عوامل موثر بر بهبود مشارکت زنان در صندوق‌های اعتباری خرد در کرمانشاه	اعتبارات خرد در توانمندسازی زنان روستایی موثر بوده است. زنان روستایی از لحاظ اقتصادی توانمندتر شده و از نظر روانی (اعتماد به نفس) در وضعیت بهتری قرار داشتند
Kalantari et al. (2010)	عوامل تسهیل‌کننده و بازدارنده توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی شهرستان همدان	برنامه‌ریزی همراه با مشارکت زنان، آموزش‌های لازم و مستمر برای اعضا و ایجاد حس تعلق و افزایش اعتماد به نفس زنان روستایی مهمترین عوامل موثر بر مشارکت زنان در صندوق‌های اعتباری بودند. سه عامل آموزشی-مدیریتی، اجتماعی-روانشناختی و اقتصادی-حمایتی، ۷۱/۲۹ درصد از واریانس کل سازه‌های موثر بر مشارکت زنان روستایی در صندوق‌های اعتبارات خرد روستایی را تبیین می‌کردند.
Soroosh Mehr, (2009)	ارزیابی شاخص‌های توانمندی اقتصادی زنان در همدان	مهم‌ترین مولفه‌های تاثیرگذار بر تسهیل توانمندسازی اقتصادی زنان سه عامل (مشارکت اقتصادی، انسجام خانوادگی و آگاهی اجتماعی) به دست آمد.

استان را شامل می‌شوند (Statistical Center of Iran, 2016). با این حال، این استان از نظر سهم ارزش افزوده فعالیت‌های اقتصادی در سال ۱۳۹۳ در رتبه پنجم کشور قرار گرفته است و نرخ مشارکت اقتصادی جمعیت ۱۰ سال و بیشتر این استان ۳۸/۳۰ درصد بوده و در رتبه چهاردهم کشور قرار گرفته است (Statistical Center of Iran, 2015). هر چند زنان نقش مهمی در توسعه روستایی، کشاورزی و بهبود کیفیت زندگی خانواده در مناطق روستایی دارند، با این حال در دسترسی برابر به فرصت‌های شغلی، اعتبارات و منابع مالی، کمک‌های فنی و سرمایه‌ای و آموزش نسبت به مردان در جایگاه ضعیف‌تری قرار دارند (Roshan nia et al., 2015). بنابراین، لازم است برای تداوم توسعه منابع انسانی و توسعه اقتصادی در این استان عوامل موثر بر توانمندی اقتصادی زنان روستایی به عنوان نیمی از جمعیت روستایی استان مورد بررسی و تحلیل قرار بگیرد. از آنجایی که تاکنون مطالعه‌ای در زمینه تسهیل‌کننده‌های توانمندی اقتصادی زنان روستایی در استان

از آن جایی که توسعه پایدار، توسعه‌ای مبتنی بر ویژگی‌های فرهنگی، جامعه‌شناختی، زیست‌شناختی و بوم‌شناختی است، توانمندی زنان نیز باید در بستری متناسب با شرایط و ظرفیت هر جامعه تعریف شود و ارتقا یابد. برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌هایی که در سطح جهانی برای رشد و ارتقای زنان و توانمندسازی آن‌ها مطرح می‌شود، می‌تواند سمت و سویی کلی حرکت و تحول زنان هر جامعه را تعیین کند (Rahnavard & Hossieni, 2008). بنابراین، لازم است جهت بومی کردن این دیدگاه هر استان با توجه به شرایط خود مورد مطالعه قرار گیرد. پژوهش حاضر در استان سمنان انجام شده است. این استان به عنوان هفتمین استان پهناور کشور، طبق سرشماری سال ۱۳۹۵ جمعیتی بالغ بر ۷۰۲۳۶۰ نفر داشته است که از این تعداد حدود نیمی از آن‌ها معادل ۳۴۵۷۰۴ نفر را زنان تشکیل می‌دادند. همچنین، جمعیت جامعه روستایی این استان ۱۴۱۸۵۸ نفر بوده است که زنان روستایی ۶۷۷۰۶ نفر از آن‌ها را تشکیل می‌دادند و حدود ۲۰ درصد از کل جمعیت زنان

نتایج و بحث

ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای پاسخگویان در جدول ۲ نشان داده شده است. با توجه به این جدول، میانگین سنی پاسخگویان ۴۰ سال بوده و بیشتر آن‌ها (۸۷/۵ درصد) متأهل بودند. کمتر از نیمی از پاسخگویان (۳۸/۴ درصد) دارای سطح تحصیلات سیکل هستند. همچنین بیشتر پاسخگویان متأهل دو فرزند داشتند. از لحاظ وضعیت شغلی ۵۴/۵ درصد آن‌ها دارای شغل مستقلی بودند که توسط خودشان اداره می‌شد، ۲۶/۸ درصد فاقد شغل مستقل و ۱۸/۷ درصد دارای شغل مستقلی بودند که به صورت گروهی انجام می‌گردید. حدود ۲۵ درصد زنان روستایی پاسخگو از فعالیت در حوزه دام و طیور و صنایع دستی به صورت مستقل از خانواده کسب درآمد می‌نمودند و حدود ۲۰ درصد از آن‌ها از فعالیت‌های فراوری محصولات لبنی و غیرلبنی و کشت گیاهان دارویی به صورت مستقل از خانواده کسب درآمد می‌نمودند. ۶۵/۲ درصد پاسخگویان اظهار داشتند که دارای تحت مالکیت شخصی ندارند. از نظر پس‌انداز مازاد بر درآمد ۵۶ درصد زنان روستایی اظهار داشتند که حساب بانکی و پس‌انداز شخصی ندارد و ۲۷ درصد مازاد درآمد خود را در بانک‌ها، ۱۴ درصد در آن را در صندوق اعتباری پس‌انداز می‌نمودند و ۳ درصد از زنان روستایی آن را در خانه نگهداری می‌کردند. محل تامین درآمد خانوادگی ۳۸/۷ درصد پاسخگویان از دامداری و محل تامین درآمد غالب خانوادگی ۱۸/۷ درصد از آنان از فعالیت‌های زراعی یا باغی بود. از نظر مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی، ۲/۶ درصد از پاسخگویان عضو شورای روستا، ۷۳/۸ درصد از آنان عضو تعاونی و ۷۱ درصد عضو بسیج بودند که نشان‌دهنده مشارکت اجتماعی بالای زنان روستایی بود. همچنین، حدود نیمی از پاسخگویان از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کردند

سمنان صورت نگرفته است و با توجه به سهم جمعیتی زنان روستایی نسبت به کل جمعیت استان، پژوهش حاضر با بررسی ادبیات نظری، اهداف زیر را دنبال می‌کند:

۱. شناسایی عوامل تسهیل‌کننده توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی
۲. دسته‌بندی و اولویت‌بندی عوامل تسهیل‌کننده توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از طریق پارادایم کمی تشریح و تحلیل شد. این مطالعه از لحاظ نحوه جمع‌آوری اطلاعات از نوع تحقیقات توصیفی و غیرآزمایشی می‌باشد. جامعه آماری پژوهش شامل زنان روستایی عضو صندوق‌های اعتباری خرد در استان سمنان بودند که تعداد آن‌ها ۱۶۴۶ نفر برآورد شد. تعداد نمونه با توجه به فرمول کوکران ۱۱۲ نفر تخمین زده شد. ابزار اندازه‌گیری این پژوهش پرسشنامه محقق‌ساخته بود که با ۲۴ گویه به بررسی مهم‌ترین مولفه‌های تسهیل‌کننده توانمندی اقتصادی زنان روستایی در استان سمنان پرداخت. گویه‌های پرسشنامه با طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای از خیلی کم (۱) تا خیلی زیاد (۵) مورد سنجش قرار گرفت. تعیین روایی صوری پرسشنامه توسط چهار نفر از کارشناسان دفتر توسعه فعالیت‌های زنان روستایی و دفتر ترویج دانش و فناوری موسسه آموزش و ترویج کشاورزی مورد بررسی قرار گرفت. برای بررسی پایایی پرسشنامه از آلفای کرونباخ بهره گرفته شد که میزان آن برای ۲۴ گویه تسهیل‌کننده توانمندی اقتصادی زنان روستایی ۰/۹۳۹ به دست آمد. از روش تحلیل عاملی اکتشافی برای استخراج مولفه‌ها یا سازه‌های زیربنایی تسهیل‌کننده توانمندی اقتصادی زنان روستایی بهره گرفته شد. برای پردازش داده‌ها از نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۲ استفاده شد.

جدول ۲- توزیع فراوانی پاسخگویان براساس ویژگی‌های فردی و حرفه‌ای

متغیر	سطوح متغیر	فراوانی	درصد	میانگین	میان‌انما	انحراف معیار	کمینه	بیشینه
میزان تحصیلات	ابتدایی	۳۴	۳۰/۴	-		-	-	-
	سیکل	۴۳	۳۸/۴					
	دیپلم	۲۲	۱۹/۶					
	فوق دیپلم و بالاتر	۱۳	۱۱/۶					
سن	<۳۰	۱۳	۱۱/۶	۴۰		۹/۷	۲۰	۷۰
	۳۱-۴۰	۴۳	۳۸/۴					
	۴۱-۵۰	۳۳	۲۹/۵					
	۵۱-۶۰	۱۴	۱۲/۵					
	>۶۰	۹	۸					
وضعیت تاهل	متاهل	۹۸	۸۷/۵	-		-	-	-
	مجرد	۲۶	۲۵					
تعداد فرزندان	۰-۲	۵۹	۵۲/۷	-	۲	۱/۶۵	۰	۹
	۳-۵	۳۵	۳۱/۳					
	>۶	۵	۴/۵					
وضعیت اشتغال	دارای شغل مستقل فردی	۶۱	۵۴/۵	-		-	-	-
	دارای شغل مستقل گروهی	۲۱	۱۸/۷					
	فاقد شغل مستقل	۳۰	۲۶/۸					

رتبه‌بندی تسهیل‌کننده‌های توانمندی اقتصادی زنان روستایی

رتبه‌بندی مهمترین تسهیل‌کننده‌های توانمندی اقتصادی زنان روستایی در استان سمنان از نظر پاسخگویان در جدول ۳ نشان داده شده است. مطابق

جدول، "اعتماد به توانایی خود در انجام کارها"، "انگیزه و تمایل به کسب درآمد توسط خودم" و "عضویت در صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی" در رتبه‌های اول تا سوم قرار گرفته‌اند.

جدول ۳ - رتبه‌بندی مولفه‌های تسهیل کننده‌ی توانمندی اقتصادی زنان روستایی از نظر اعضای صندوق‌های اعتبارات خرد استان سمنان

تسهیل کننده‌های توانمندی اقتصادی زنان روستایی	میانگین رتبه‌ای	انحراف معیار	ضریب تغییرات
اعتماد به توانایی خود در انجام کارها	۳/۷۵	۱/۲۵۰	۰/۳۵۷
انگیزه و تمایل به کسب درآمد توسط خودم	۳/۷۹	۱/۴۲۸	۰/۳۷۶
عضویت در صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی	۳/۵۵	۱/۳۵۲	۰/۳۸۰
داشتن روابط اجتماعی با سایرین	۳/۷۲	۱/۴۱۷	۰/۳۸۱
مشارکت در امور خانه و خانه‌داری	۳/۶۹	۱/۴۴۴	۰/۳۹۱
حمایت و تشویق همسر و فرزندان	۳/۶۰	۱/۴۵۳	۰/۴۰۳
شرکت در آموزش‌های غیر جهاد مانند فنی و حرفه‌ای	۳/۵۰	۱/۴۳۵	۰/۴۱۰
تعداد اعضای خانواده	۳/۱۹	۱/۳۵۲	۰/۴۲۳
شرکت در دوره‌های آموزشی ترویجی جهاد	۳/۲۱	۱/۴۲۰	۰/۴۴۲
الگوپذیری از سایر زنان موفق و فعال در جامعه محلی	۳/۴۲	۱/۵۷۳	۰/۴۶۰
فرهنگ جامعه محلی	۳/۳۹	۱/۵۸۲	۰/۴۶۶
میزان سواد (تحصیلات)	۳/۰۴	۱/۴۵۰	۰/۴۷۷
مشارکت در امور منزل و رسیدگی به فرزندان	۳/۱۹	۱/۵۲۹	۰/۴۷۹
کمک به رفع نیازهای معیشتی و مالی خانواده	۳/۴۲	۱/۶۴۴	۰/۴۸۰
مشارکت در کسب درآمد خانوادگی	۳/۰۱	۱/۴۵۶	۰/۴۸۳
عضویت در تشکلهای محلی و تعاونی‌ها	۳/۱۲	۱/۶۰۶	۰/۵۱۴
نگرش مثبت جامعه محلی نسبت به فعالیت خارج از منزل زنان	۲/۹۱	۱/۵۳۱	۰/۵۲۶
کارگروهی به همراه چند نفر از زنان روستایی	۲/۹۱	۱/۶۱۴	۰/۵۵۴
میزان ثروت و دارایی‌های خود و خانواده	۲/۴۹	۱/۴۸۶	۰/۵۹۶
سرپرست خود یا خانواده بودن	۲/۸۰	۱/۷۰۶	۰/۶۰۹
وجود زمینه کار درآمدزا برای فعالیت زنان روستایی	۲/۴۵	۱/۶۲۰	۰/۶۶۱
دسترسی به منابع مالی، اعتبارات و تسهیلات بانکی	۲/۳۰	۱/۶۴۸	۰/۷۱۶
داشتن سرمایه اولیه	۲/۳۳	۱/۸۹۵	۰/۸۱۳
شغل همسر زنان روستایی	۲/۱۱	۱/۷۸۶	۰/۸۴۶

مقیاس: ۱: خیلی کم، ۲: کم، ۳: متوسط، ۴: زیاد، ۵: خیلی زیاد

با توجه به ملاک کیسرسش عامل دارای مقدار ویژه بالاتر از یک استخراج شدند که به ترتیب حداکثر واریانس در جدول ۵ نشان داده شده‌اند. این شش عامل در مجموع ۶۵/۷۶۸ درصد از واریانس کل را تبیین می‌کردند و تنها ۳۴/۲۳۲ درصد از واریانس باقیمانده مربوط به سایر عواملی بود که پیش‌بینی آنها در تحقیق میسر نشده بود.

جدول ۵ - عوامل استخراج شده همراه با مقدار ویژه، درصد

واریانس و درصد واریانس تجمعی

شماره عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس	درصد واریانس تجمعی
۱	۳/۰۳۴	۱۲/۶۴۲	۱۲/۶۴۲
۲	۳/۰۳۰	۱۲/۶۲۴	۲۵/۲۶۶
۳	۲/۸۸۶	۱۲/۰۲۳	۳۷/۲۸۹
۴	۲/۴۱۹	۱۰/۰۷۸	۴۷/۳۶۷
۵	۲/۲۷۸	۹/۴۹۱	۵۶/۸۵۸
۶	۲/۱۳۸	۸/۹۱۰	۶۵/۷۶۸

به منظور رسیدن به درک سازه‌ای در ابعاد جدید و بازشناسی زیربناهای نظری مولفه‌های تسهیل کننده توانمندی اقتصادی زنان روستایی استان سمنان از تحلیل عاملی اکتشافی بهره گرفته شد. بر اساس جدول ۴ محاسبات انجام شده نشان داد که انسجام درونی داده‌ها مناسب بوده ($KMO=0/847$) و آماره بارتلت نیز با ۹۹ درصد اطمینان معنی دار شد، بنابراین داده‌ها برای تحلیل عاملی تایید شدند.

جدول ۴ - مقدار KMO و آزمون بارتلت

تحلیل عاملی	KMO	آماره بارتلت	Sig.
مولفه‌های تسهیل کننده توانمندی اقتصادی زنان	۰/۸۴۷	۷۷۷/۹۹۴	۰/۰۰۰

با مقدار ویژه (۲/۸۸۶)، ۱۲/۰۲۳ درصد از کل واریانس متغیرها را تبیین می‌کند. با توجه به ماهیت چهار متغیر بارگذاری شده در عامل چهارم که حول محور سرمایه و دارایی بود، این عامل به نام دارایی و سرمایه‌های مشهود و نامشهود نام‌گذاری شد و با مقدار ویژه (۲/۴۱۹)، مقدار ۱۰/۰۷۸ درصد از کل واریانس متغیرها را تبیین می‌نماید. عامل پنجم با توجه به ماهیت سه متغیر بارگذاری شده در آن حمایت خانواده نامیده شد که با مقدار ویژه (۲/۲۷۸)، ۹/۴۹۱ درصد از کل واریانس متغیرها را تبیین می‌کند و در نهایت سه متغیر در عامل ششم بارگذاری شدند و این عامل روحیه استقلال طلبی مالی نام‌گذاری گردید که با مقدار ویژه (۲/۱۳۸)، مقدار ۸/۹۱۰ درصد از کل واریانس متغیرها را تبیین می‌کرد.

مطابق آن‌چه در جدول ۶ مشاهده می‌شود عامل اول با توجه به ماهیت چهار متغیر بارگذاری شده در آن بستر فرهنگی جامعه روستایی نامیده شد. این عامل با توجه به مقدار ویژه آن (۳/۰۳۴)، که از سایر عوامل بیشتر است، ۱۲/۶۴۲ درصد از کل واریانس متغیرها را تبیین می‌کند. پنج متغیر بارگذاری شده در عامل دوم بیشتر معطوف به مسایل مربوط به حضور و فعالیت در مجامع اجتماعی و آموزشی بود، بنابراین، عامل دوم، مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و آموزشی نام‌گذاری شد. این عامل با توجه به مقدار ویژه آن (۳/۰۳۰)، مقدار ۱۲/۶۲۴ درصد از کل واریانس متغیرها را تبیین می‌کند. عامل سوم با توجه به پنج متغیر بارگذاری شده در آن مشارکت‌های خانوادگی و اقتصادی نامیده شد. این عامل

جدول ۶- عامل‌های نام‌گذاری شده تسهیل کننده توانمندی اقتصادی زنان روستایی همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس، درصد واریانس تجمعی و بار عاملی متغیرها

نام عامل	متغیر	بار عاملی
بستر فرهنگی جامعه روستایی	داشتن روابط اجتماعی با سایرین	۰/۶۳۱
	نگرش مثبت جامعه محلی نسبت به فعالیت خارج از منزل زنان	۰/۶۱۳
	فرهنگ جامعه محلی	۰/۵۹۰
	وجود زمینه فعالیت برای زنان روستایی	۰/۴۷۹
مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و آموزشی	شرکت در دوره‌های آموزشی ترویجی جهاد	۰/۸۲۵
	میزان سواد (تحصیلات)	۰/۷۶۴
	عضویت در تشکل‌های محلی و تعاونی‌ها	۰/۷۲۷
	عضویت در صندوق اعتبارات خرد زنان روستایی	۰/۶۷۶
	شرکت در آموزش‌های غیرجهاد مانند فنی و حرفه‌ای	۰/۶۷۱
مشارکت‌های خانوادگی و اقتصادی	مشارکت در کسب درآمد خانوادگی	۰/۶۹۵
	مشارکت در امور خانه و خانه‌داری	۰/۶۰۵
	سرپرست خود یا خانواده بودن	۰/۵۴۲
	تعداد اعضا خانواده	۰/۴۶۵
	کمک به رفع نیازهای معیشتی و مالی خانواده	۰/۴۰۸
دارایی و سرمایه‌های مشهود و نامشهود	داشتن سرمایه اولیه	۰/۸۰۳
	میزان ثروت و دارایی‌های خود و خانواده	۰/۷۷۴
	دسترسی به منابع مالی، اعتبارات و تسهیلات بانکی	۰/۵۴۶
	کارگروهي به همراه چند نفر از زنان روستایی	۰/۵۲۷
حمایت خانواده	حمایت و تشویق همسر و فرزندان	۰/۷۹۲
	شغل همسر زنان روستایی	۰/۷۵۵
	مشارکت در امور منزل و رسیدگی به فرزندان	۰/۶۱۸
روحیه استقلال طلبی مالی	اعتماد به توانایی خود در انجام کارها	۰/۷۸۹
	الگوپذیری از سایر زنان موفق و فعال در جامعه محلی	۰/۶۵۱
	انگیزه و تمایل به کسب درآمد توسط خود	۰/۴۱۹

اجتماعی می‌تواند در بالا بردن میزان آگاهی فردی و اجتماعی زنان موثر واقع می‌شود.

مشارکت خانگی و اقتصادی به عنوان سومین مولفه تسهیل‌کننده توانمندی اقتصادی زنان روستایی با نتایج مطالعات (Sell & Minot (2018)، Kumar, (2017)، Amini, and Taher، Bushra & Wajiha, (2015)، Kalantari et al. (2017)، Barimani et al. (2012)، Soroshmehr, (2010)، مطابقت داشت. رشد درآمد و به تبع آن بروز خود ا تکایی مالی در زنان روستایی به منزله یکی از پیامدهای مثبت کسب و کارهای اقتصادی زنان روستایی است که به طور مستقیم و غیرمستقیم به رشد اقتصادی جامعه کمک می‌کند و همچنین بر هر چه توانمند شدن زنان به ویژه در بعد اقتصادی کمک رسان است.

متغیرهای قرار گرفته در عامل چهارم با نام دارایی و سرمایه‌های مشهود و نامشهود با مطالعات Oladokun, et Mahmud, et، Bushra, & Wajiha (2015)، al. (2018)، (2012)، al.، Bhuimali & Poddar (2005) مطابقت داشت. عدم دسترسی زنان روستایی به عوامل تولید شامل زمین، اعتبار و ... از مهم‌ترین مسائلی است که مانع از ایفای نقش آن‌ها در توسعه روستایی می‌شود. به عبارتی دسترسی به اعتبارات خرید و دارایی در مسیر خلق فرصت‌های شغلی برای زنان روستایی دارای اهمیت است. به ویژه با توجه به این‌که بسیاری از زنان روستایی امکان اشتغال در بیرون از منزل را ندارند، این دارایی و اعتبارات خرد می‌تواند زمینه لازم برای ایجاد شرایط کار و فعالیت‌های اقتصادی درآمدزا در منزل را برای آن‌ها فراهم کند. همچنین، افزایش دارایی، فرصت مشارکت و تصمیم‌گیری زنان درباره مسائل زندگی و قدرت تاثیرگذاری آن‌ها بر محیط اطراف را افزایش می‌دهد و موجب توانمندسازی آن‌ها می‌شود.

حمایت خانواده به عنوان عامل پنجم نام‌گذاری شد و با مطالعات Amini and Taher (2017) و Navabakhsh et al. (2014) هم‌خوانی داشت. زنان به عنوان عضو موثر خانواده، می‌توانند بزرگ‌ترین منبع حمایت و آرامش افراد خانواده باشند، اما همین افراد برای توانمند شدن نیاز به حمایت خانواده خود دارند و به عبارتی حمایت شبکه‌ای خانواده به منزله عوامل مهم و تاثیرگذار در توانمندی اقتصادی زنان محسوب می‌شود.

بستر فرهنگی جامعه روستایی به عنوان اولین عامل استخراج شد و اولین مولفه تسهیل‌کننده توانمندی اقتصادی از دیدگاه زنان روستایی استان سمنان بدست آمد که این عامل با مطالعه Amini & Taher, (2017) هم‌خوانی داشت. اگر در جامعه روستایی مجموعه باورها و نگرش‌ها نسبت به زنان روستایی با توانمندی آن‌ها به ویژه توانمندی اقتصادی سازگار نباشد توانمندسازی زنان و به تبع آن توسعه یافتگی محقق نخواهد شد. به عبارتی هرچه باورهای فرهنگی مرتبط با جنسیت مثل "برتری مرد بر زن در تصمیم‌گیری" و "باور به تبعیت زن از مرد" در جامعه پایین‌تر باشد، زنان روستایی از استقلال بیشتری در تصمیم‌گیری و اجرا برخوردار خواهند بود.

(Lecoutere (2017)، Sell & Minot (2018)، Bushra & Wajiha، Selvaraj & Suganya (2015)، (2015)، Sultana. & Hasan (2010)، (2017)، Navabakhsh et al. (2014)، Amini & Taher و Kalantari et al. (2010)، Kooshki et al. (2012) و Soroosh Mehr (2009) در مطالعات خود به تاثیر آموزش و فعالیت‌های اجتماعی بر توانمندی زنان اشاره داشتند که با متغیرهای بارگذاری شده در عامل دوم که مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و آموزشی نامگذاری شد هم‌خوانی داشت. در دهه‌های اخیر زنان روستایی به دانش و اطلاعات در عرصه‌های مختلف از جمله زمینه‌های فنی، اقتصادی و مالی دسترسی بهتری داشته‌اند که باعث شده آگاهی و مشارکت آن‌ها در این زمینه‌ها افزایش یابد. هر چه سطح دانش و مهارت‌های فنی و حرفه‌ای زنان و تناسب آن‌ها با نیاز بازار کار بیشتر باشد می‌توان انتظار داشت سهم تعیین‌کنندگی آن‌ها در توانمندی اقتصادی، افزایش یابد. چنان‌چه فرد در مقاطع پیشین زندگی خود چنین دانش و مهارت‌هایی را فراگرفته باشد برای وی یک سرمایه بالقوه به حساب می‌آید که می‌تواند در شرایطی مشخص آن را به ابزاری برای بهبود و ارتقای سطح توانمندی اقتصادی خود تبدیل کند. همچنین، مدیریت صحیح و کارآمد در حوزه فرهنگی و

بنابراین، توانمندی زنان تحت تاثیر روابط درون خانوادگی و روابط با همسر قرار دارد.

آخرین عامل با نام روحیه استقلال طلبی با یافته‌های Kumar (2017)، Bhumali & Poddar (2005)، Soroosh Mehr (2009)، Kooshki et al. (2012) هم‌خوانی داشته است. به عبارتی می‌توان گفت یکی از مبنای‌ترین مولفه‌های تسهیل کننده توانمندی اقتصادی زنان هویت‌یابی و توانمندی روانی زنان است و اعتماد به نفس و پنداشت از خود در زنان روستایی تاثیر مستقیمی بر اشتغال و موقعیت شغلی آن‌ها و به تبع آن بر توانمندی اقتصادی زنان می‌گذارد. به عبارتی زنانی که اعتماد به نفس بیشتری داشتند و خود را در انجام امور توانمند می‌دانند و همچنین برای کسب درآمد انگیزه و تمایل بالاتری دارند در امور اقتصادی بیشتر حضور داشته و در این زمینه توانمندترند.

نتیجه‌گیری

زنان روستایی نیمی از جمعیت مناطق روستایی را تشکیل می‌دهند که در درآمدزایی و کمک به رفاه و معیشت خانوار نقش مهمی ایفا می‌کنند. مشارکت اقتصادی این قشر مولد در جوامع روستایی به دلیل موانع مختلف فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی همواره مورد غفلت واقع شده و نقش و جایگاه این قشر اجتماعی در جوامع روستایی به عنوان یک عامل مولد اقتصادی روستایی نادیده انگاشته شده است. توانمندسازی زنان روستایی می‌تواند نقش و جایگاه مغفول مانده زنان را در فعالیت‌های اقتصادی در جوامع روستایی نمایان نماید. از سوی دیگر توانمندی اقتصادی نه تنها باعث تمرکز و جهت‌دهی به سرمایه‌های اندک روستایی و ایجاد مشارکت و کار گروهی می‌شود، بلکه به ماندگاری جمعیت در عرصه‌های روستایی نیز کمک می‌کند. توانمندسازی اقتصادی زنان روستایی منجر به افزایش عزت نفس و تحرکات اجتماعی آنان و در نتیجه ارتقای کیفیت زندگی، توسعه اشتغال، ایجاد کسب و کارهای خرد و محلی، درآمدزایی، فقرزدایی، ایجاد ارزش افزوده در محصولات تولیدی، انسجام و عدالت اجتماعی در جوامع روستایی گردد.

رفع موانع توانمندسازی زنان روستایی و تسهیل توانمندی آنان نیازمند شناسایی این موانع و تسهیل کننده‌های آن است. از این رو، هدف پژوهش حاضر

بررسی مولفه‌های تسهیل کننده توانمندی اقتصادی زنان روستایی در استان سمنان بود. نیمی از زنان روستایی استان سمنان به صورت مستقل در فعالیتهای درآمدزا مشارکت دارند و حدود ۱۹ درصد از آنان به صورت گروهی و در کنار سایر زنان روستایی مشغول فعالیت‌های اقتصادی هستند. حوزه‌های اصلی فعالیت اقتصادی آنان دام و طیور، صنایع دستی و کشت و فراوری گیاهان دارویی است که ارائه آموزش‌های لازم در این زمینه را برای آنان ضروری می‌سازد. مشارکت بالای اجتماعی آنان مانند عضویت در تشکلهای اجتماعی و اقتصادی محلی از ویژگی‌های قابل توجه زنان روستای استان سمنان است. زنان روستایی استان سمنان اعتماد به نفس لازم به توانایی خود در انجام فعالیت‌های اقتصادی و انگیزه لازم برای کسب درآمد را دارا بودند و آن را به عنوان مهم‌ترین عوامل تسهیل کننده توانمندی اقتصادی خود ذکر کردند. این در حالی بود که عوامل بیرونی و مالی مانند دارا بودن سرمایه و منابع مالی، کم‌ترین سهم را در توانمندی اقتصادی آنان داشت که لازم است تا برای تقویت توانمندی اقتصادی زنان روستایی به فراهم شدن این عوامل اهتمام بیشتری گردد.

مهم‌ترین مولفه‌های تسهیل کننده توانمندی اقتصادی زنان روستایی استان سمنان در شش عامل شناسایی و استخراج شدند. مهم‌ترین مولفه‌های تسهیل کننده شامل بستر فرهنگی جامعه روستایی، مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی و آموزشی، مشارکت-های خانوادگی و اقتصادی، دارایی و سرمایه‌های مشهود و نامشهود، حمایت خانواده و روحیه استقلال طلبی است. برای بهره‌مند شدن هر چه بیشتر از مولفه‌های تسهیل کننده توانمندی اقتصادی زنان روستایی راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شود:

- برگزاری هر چه بیشتر دوره‌های آموزشی فنی حرفه‌ای و ترویجی به ویژه در زمینه مشاغل غالب منطقه مانند دام، طیور، صنایع دستی و گیاهان دارویی و توسعه مشاغل خانگی و کسب و کارهای کوچک و گروهی برای زنان روستایی.

- اهتمام به برگزاری کارگاه‌های آموزشی مختلف در راستای توانمندسازی ذهنی زنان روستایی به ویژه در

سرمایه اولیه برای راه‌اندازی کسب و کار. - کمک به تقویت روابط پایدار، نهادی شده و شبکه‌ای زنان روستایی به ویژه در قالب تشکل‌های گروهی و شبکه‌های اجتماعی همچون تعاونی‌ها و انجمن‌های زنان و شبکه‌های تولیدی که زمینه افزایش انسجام، اعتماد و مشارکت گروهی و تسهیل کنش جمعی و به تبع آن توانمندسازی زنان در ابعاد اجتماعی، اقتصادی و سیاسی را فراهم می‌کند. - اجرای برنامه‌ها و فعالیت‌های فرهنگی برای بهبود و مناسب‌سازی نگرش جامعه روستایی و مردان نسبت به فعالیت و مشارکت زنان و تلاش جهت رفع نظام تبعیض‌های جنسیتی حاکم در فضاهای روستایی.

مورد خود باوری، عزت نفس، کسب شایستگی و توسعه مهارت‌های فردی به منظور آماده‌سازی زنان برای توانمندی اقتصادی.

- راه‌اندازی بیشتر صندوق‌های اعتباری خانوادگی و محلی که آن امکان و احساس تعلق زنان به جامعه روستایی را به آن‌ها بازگرداند و پشتوانه مالی و سرمایه‌ای آنان باشد.

- هدایت و راهنمایی زنان روستایی در زمینه چگونگی دریافت و استفاده از وام و تسهیلات در زمینه های مختلف به طوری که سودآوری لازم را براساس ظرفیت منطقه را داشته باشد.

- تسهیل در اعطای وام و اعتبارات کم بهره به زنان روستایی به منظور دسترسی هرچه بیشتر آن‌ها به

REFERENCES

- Ahmed, S. (2016). "Socio-Economic Empowerment of Rural Women: An Overview", *International Journal of Social Impact*, Vol, 1, No, 3. P 33.(In Farsi)
- Amini, A. Taher, A.H. (2017). An analysis on the role playing of rural women's economical activities and its determinants: the case of simakan rural district in Jahrom, Iran, *Agricultural extension and education journal*, 12(2): 37-51.(In Farsi)
- Ataei; P. & Zamani Miandashti, N. (2012). The Role of Women's Cooperatives in Empowerment of their Members, *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research*, 42-2 (3): 433-444. (In Farsi)
- Barimani, F., Nikmanesh, Z., Khodaverdiloo, S. (2012). Role of small size credits regarding empowerment of rural women case study: lakestan sub district salmas of county, *Journal space economy and rural development*, 1(1): 69-82. (In Farsi)
- Bayissa, F. W., Smits, J., & Ruben, R. (2017). "The Multidimensional Nature of Women's Empowerment: Beyond the Economic Approach", *Journal of International Development*, <https://doi.org/10.1002/jid.3268>.
- Bhuimali, A. & Poddar, S. (2005) "Development of rural women through education and empowerment" Abhijeet Publication, Delhi.
- Bushra, A. & Wajih, N. (2015). Assessing the Socio-Economic Determinants of Women Empowerment in Pakistan. *Procedia-Social & Behavioral Sciences*, 177: 3-8.
- Hunt A. & Samman E. (2016). Women's Economic Empowerment. Navigating Enablers and Constraints. Overseas Development Institute. From <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/resource-documents/10683.pdf>.
- Jakson, M.A. (2010). Empowering women of Nepal: an experience of empowerment in the land of the Himalaya. *M.S. thesis, Prescott college in adventure education*.
- Kabeer, N. (2003). *Gender mainstreaming in poverty eradication and the millennium development goals: a handbook for policy-makers and other stakeholder*. International Development Agency, Canadian.
- Kabiri, N. (2010). *Introduction to measuring women's empowerment*, Sadeghi, F.: translator, Tehran: agah publication.(In Farsi)
- Kalantari, KH., Shabanali Fami, H. & Soroshmehr, H. (2010). Facilitating and impeding factors in rural women economic enablement, *Journal of community development*, 2(1): 107-124.(In Farsi)
- Katabi, M., Yazd Khasti, B. & Farokhi, Z. (2003). Obstacles and preconditions for women empowerment, *Women in development and politics*, 1(7): 5-30.(In Farsi)
- Kooshki F., Iravani, H. & Kalantari, K. (2012). Influential factors on improvement of women participation in rural micro credit funds: a case study of Kermanshah province of Iran, *Journal of village and development*, 14(1): 15-33.(In Farsi)

15. Kulkarni, V.S. (2011). Women's empowerment and microfinance; an Asian perspective study. International fund for agricultural development (ifad). From <http://www.ifad.org/operations/projects/regions/pi/paper/13.pdf>.
16. Kumar, H. (2017). Role of microfinance in women's empowerment (a study on rural area of Patna india). *International journal of social sciences*. 7(2):53-58.
17. Lecoutere, E. (2017). The Impact of Agricultural Cooperatives on Women's Empowerment: Evidence from Uganda. *Journal of Cooperative Organization & Management*, 5(1):14-27.
18. Longwe S.H. (1991). *Gender awerness: the missing element in the third world development project, a chapter of "changing perceptions: writing on gender and development, by Wallace, T & March, C. OXFAM*.
19. Mahmud, S. Shah, N.M. & Becker, S. (2012). *Measurement of Women's Empowerment in Rural Bangladesh*. *World Development*, 40(3):610-619.
20. Mila Elmi Z., Zaroki, S. & Mahdavi Chabok, S. M. (2015). Measurement of effective demographic factors on women's economic participation in urban area of Iran, *Women in development and politics*, 12(4): 525-544.(In Farsi)
21. Mirakzadeh, A. Aliabadi, V. & Shams, A. (2010). An examination of the barriers to Iranian women participation in training and extension programs, *Rural and development*, 13(2): 147-165.(In Farsi)
22. Mohammad, Z. & Lashgarara, F. (2013). The role of entrepreneurship education in empowering rural female entrepreneurs in ilam province, *Agricultural extension and education research journal*, 6(2): 61-72. (In Farsi).
23. Najafi Kani, A., Hesam, M. & Asho, H. (2015). The assessment of entrepreneurship status in rural area, case: southern astarabad in gorgan, *Journal of studies of human settlements planning*, 10(30): 47-56.(In Farsi)
24. Navabakhsh, M., Azkiya, M. Vosougi, M. & Moshir Estekhahreh, Z. S. (2014). An assessment of effective on economic empowerment, *The scientific research*, 3(12): 1-20.(In Farsi)
25. Nazar, A. & Adeli, J. (2012). A comparative of the rate of effectiveness of micro credit among different groups of rural societies in mountainous and plain areas, *geography*, 9(31): 191-214.(In Farsi)
26. Oladokun, Y. O. M.; Adengan, K. O., Salman, K.K. & Alawode, O.O. (2018). Level of Asset Ownership by Women in Rural North-East & South-East Nigeria. *Women's Studies International Forum*. 70:68-78.
27. Rahnvard, N. & hosseinin, F. A. (2008). Factors influencing on women's empowerment, *Women in development and politics*, 6(1): 105-118.(In Farsi)
28. Rezaei, R. & Vedadi E. (2014). Identifying and analyzing the barriers in women's economic participation in the rural regions of the Zanjan Province (Case study: Abhar- Rod Rural District), *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research*, 4(3): 501-510 .(In Farsi)
29. Salehi Chegeni, M., Rahimian, M. & Gholamrezai. S. (2018). Analyzing the Solutions of Microcredit Funds to Empower Rural Women (Case study: Lorestan Province), *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research*, 45(3):675-687. (In Farsi)
30. Salwa, A. H. F., Azahari, A.M. & Tamkin, B. J. (2013). Success factors of successful microcredit entrepreneurs: empirical evidence from Malaysia. *International journal of business and social science*. 4 (5):153-159.
31. Sell, M. & Minot, N. (2018). What Factors Explain Women's Empowerment? Decision-Making Among Small-Scale Farmers in Uganda. *Women's Studies International Forum*, 71:46-55.
32. Selvaraj, N. & Suganya, M. (2015). Rural Women Empowerment through Capacity Building-A Study With Reference To Micro Credit Programmes in Tamilnadu, India. *International Journal of Research in Management, Economics & Commerce*. 5 (3):20-52.
33. Sepahvend, F. Gholamrezai, S. Rahimian, M., Malekshahi, Y. (2015). The role of home care jobs and its importance in rural women's empowering, *National conference on sustainable agriculture, environment and rural development*. (In Farsi).
34. Soroosh Mehr, H. (2009). Evaluation of economic empowerment indices and strategies of rural women in Hamadan, Master thesis, Tehran University, *Economic and agricultural development department*.(In Farsi)
35. Statistical Center of Iran. (2015). *Economic and social status of the provinces of the country*, Country panning and budget organization.(In Farsi)
36. Statistical Center of Iran. (2016). Population and housing census, Country panning and budget organization. (In Farsi).

37. Steiner, A. A., & Farmer, J. (2017). *Engage, participate, empower: Modelling power transfer in disadvantaged rural communities*. Environment and Planning C: Politics and Space, 2399654417701730.
38. Sultana, S. & Hasan, S.S. (2012). Impact of Micro Credit on Economic Empowerment of Rural Women. *The Agriculturists*. 8 (2): 43-49.